

СТАВЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ДО ПРОБЛЕМИ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Понзель Уляна Володимирівна

м.Мукачєво

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, зумовлена тим, що ізоляваність дисциплін не забезпечує наступності, а досягнення таких цілей педагогічної освіти, як цілісний розвиток особистості, підвищення рівня фундаментальної й професійної підготовки можливе за умови впровадження міжпредметних зв'язків у навчально-виховний процес вищої школи. В статті аналізується проведене дослідження щодо ставлення викладачів до проблеми міжпредметних зв'язків у навчанні професійно орієнтованих дисциплін у фаховій підготовці майбутнього вчителя початкових класів та оцінки студентами ролі міжпредметних зв'язків у їхній педагогічній освіті.

Ключові слова: міжпредметні зв'язки, фахова підготовка вчителя, дослідження.

Проблема міжпредметних зв'язків в останні десятиліття все частіше стає предметом досліджень вчених і педагогів-практиків, що обумовлено швидкими темпами науково-технічного прогресу, який неминуче приводить до підвищення якісного рівня змісту навчання і збільшення обсягу інформації, що підлягає засвоєнню.

Ефективне використання міжпредметних зв'язків у фаховій підготовці майбутніх вчителів початкових класів є актуальною проблемою вищої школи, тому питання педагогічного забезпечення процесу інтеграції знань набуває особливої гостроти.

Адже у світі сучасних тенденцій до синтезу та інтеграції наукових знань саме міжпредметні зв'язки є одним із шляхів інтегрування шкільної освіти, засобом підвищення загальноосвітнього, загальнокультурного потенціалу школи, до чого повинен бути підготовлений майбутній педагог [3, с.36].

Науковцями досліджувалися такі основні аспекти, прояви та характеристики міжпредметних зв'язків: сутність, основні види, загальні принципи і дидактичні умови реалізації міжпредметних зв'язків у школі, ПТНЗ і ВНЗ (Т.Архипова, Н.Лошкарьова, В.Федорова, В.Берман та ін.); загальні (Н.Борисенко) та часткові (у процесі навчання математики – М.Гельфанд, В.Берман, іноземної мови у школі – І.Зотєєва, Н.Петренко, математики, природознавства, трудового навчання у початкових класах – С.Тадіян, І.Шевчук), методичні основи використання міжпредметних зв'язків; система міжпредметних зв'язків і технології їх реалізації у педагогічному ВНЗ (А.Єрсьомкін), удосконалення на їх основі професійної підготовки майбутніх учителів (Д.Воздинський, В.Моторіна), засоби, методи та форми реалізації міжпредметних зв'язків у процесі формування педагогічної майстерності (О.Музалов); міжпредметні зв'язки рідної мови та літератури на основі етнопедагогіки (В.Далінгер, Р.Друженко), тощо.

Теоретичні і практичні дослідження педагогів різного профілю (Т.Васютіна, К.Гомоюнов, Л.Гриценко, В.Ільченко, О.Князева, Б.Комісаров, М.Левіна, І.Мужикова, В.Назаренко, Є.Неведомська, П.Третьяков, А.Усова, В.Хомутський, О.Шевчук, Л.Ярошенко та ін.) свідчать, що тільки за допомогою міжпредметних зв'язків можливе формування спільних понять для декількох навчальних дисциплін (так званих понять міжпредметного характеру).

Проблема реалізації міжпредметних зв'язків у наш час є особливо актуальною і вимагає більш детального вивчення, зокрема підготовка педагогічних кадрів до впровадження і використання міжпредметних зв'язків, розуміння студентами їх ролі.

Мета статті: виявити ставлення викладачів до проблеми міжпредметних зв'язків у процесі професійної діяльності та майбутніх учителів у процесі фахової підготовки.

За умов оптимальної організації навчальна система характеризується динамічною рівновагою зовнішніх і внутрішніх процесів головних компонентів. Залучення процесів коригування змісту навчальних дисциплін, залучення нових методів, форм і засобів навчання призводить до безперервної зміни системи, її динаміки [1, с.9].

Як засвідчує аналіз відповідних наукових джерел, організація

навчально-виховного процесу на основі міжпредметних зв'язків може стосуватись як окремих занять (частіше узагальнюючих), теми, що підлягає вирішенню міжпредметної проблеми, так і декількох тем різних дисциплін, цілого циклу навчальних дисциплін або встановлювати взаємозв'язок між циклами. Інтеграційні теми і міжпредметні зв'язки можна використовувати на різних етапах сучасного заняття: актуалізації знань, вивчення нового матеріалу, перевірки і закріплення вивченого матеріалу, домашнього завдання і навіть при контролі знань.

Показниками підготовки викладачів до використання міжпредметних зв'язків є: ступінь відображення міжпредметних зв'язків у програмно-методичному забезпеченні навчального процесу, ставлення викладачів до міжпредметних зв'язків, способів та форм їхнього практичного втілення, систематичне використання міжпредметних зв'язків у процесі підготовки майбутніх педагогів [2, с.77].

Дослідження Т.Бугері [2], В.Андріяшина [1], В.Максимової [4] показують, що успішне використання міжпредметних зв'язків є складним, але розв'язуваним питанням. Однією з умов ефективного використання міжпредметних зв'язків є виявлення інтересу у викладачів, який можуть викликати такі чинники: відповідальне ставлення до професійної діяльності, участь у міжпредметних методичних семінарах, дослідницьких програмах, конференціях професорсько-викладацького складу тощо. Мотивом викладачів використовувати міжпредметні зв'язки у цьому випадку є потреба в самореалізації й професійному саморозвитку для вдосконалення педагогічної діяльності [2, с.78].

І.Подласий констатує, що успіх вивчення будь-якої теми залежить від ступеня засвоєння понять, термінів, положень, які вивчалися на попередніх етапах навчання. Це дає педагогу можливість проєктування й управління у навчальному процесі, вибору його оптимального варіанта [5, с.561].

Аналіз сучасної вузівської практик свідчить про те, що викладачі часто ігнорують необхідні поняття та уявлення про цілі і завдання використання міжпредметних зв'язків у вищій школі. Учені-педагоги високо цінують дію міжпредметних зв'язків на різні аспекти навчально-виховного процесу. Залежно від поставленої мети міжпредметні зв'язки мають освітнє, виховнє і розвивальнє значення.

Нами було проведено дослідження щодо ставлення викладачів до проблеми міжпредметних зв'язків у навчанні професійно орієнтованих дисциплін у фаховій підготовці майбутнього вчителя початкових класів та оцінки студентами ролі міжпредметних зв'язків у їхній педагогічній освіті.

Програмою дослідження було охоплено 54 викладачі вищих навчальних закладів, зокрема викладачі Мукачівського державного університету і Львівського державного університету, які беруть участь у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів.

Для детального вивчення проблеми професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів нами були використані такі методи дослідження: бесіди, педагогічні спостереження, анкетування, тестування.

На першому етапі нашого дослідження, перш за все, нас цікавило виявлення недоліків підготовки майбутніх педагогів, а також шляхів її вдосконалення на міжпредметній основі. Анкетування викладачів проводилося за допомогою розроблених анкет. З метою попередження суб'єктивних оцінок анкетування було анонімним. Обробка результатів показала таке: міжпредметні зв'язки у професійній підготовці учителів початкових класів не відображено в робочих програмах (55%); 30% – частково відображено в робочих програмах, конспектах лекцій, тобто реалізуються безсистемно і епізодично, і тільки 15% – міжпредметні зв'язки у професійній підготовці учителів початкових класів відображено в робочих програмах, конспектах лекцій, на думку викладачів, у

повному обсязі. У навчальному процесі міжпредметні зв'язки здійснюються викладачами професійно орієнтованих дисциплін на лекціях (40%), практичних заняттях (25%), лабораторних (20%). Засобами і методами реалізації міжпредметних зв'язків на першому місці є усне викладання (40%), питання на міжпредметній основі (30%), порівняння (15%), комплексні завдання (10%), самотійна робота (3%), завдання на міжпредметній основі (2%). Викладачі професійно орієнтованих дисциплін відзначили труднощі, які впливають на організацію міжпредметних зв'язків у процесі навчання майбутніх учителів початкових класів. 42% опитаних посилалися на відсутність методик здійснення міжпредметних зв'язків, 34% – на труднощі у відборі навчального матеріалу із суміжних дисциплін; 24% – на проблеми, які пов'язані з організацією повторення опорних тем з вивчених раніше дисциплін. Ми

з'ясували причини недостатнього використання міжпредметних зв'язків: невміння виявити та встановити їх (35%), методична невідповідність (20%), відсутність єдиних вимог до здійснення міжпредметних зв'язків і рекомендацій у навчальних програмах вищого навчального закладу (45%).

За результатами проведеного дослідження нами були виділені групи викладачів, які виявили певне ставлення до використання міжпредметних зв'язків у процесі навчання педагогічних дисциплін: негативне; скоріше негативне, ніж позитивне; байдуже; скоріше позитивне, ніж негативне; позитивне.

Ставлення викладачів вищих навчальних закладів до використання міжпредметних зв'язків у професійній підготовці майбутніх вчителів початкових класів представлено в таблиці (див. табл. 1).

Таблиця 1

Ставлення викладачів до використання міжпредметних зв'язків

№п/п	Ставлення викладачів до використання міжпредметних зв'язків	Кількісні показники	
		абс.	%
1.	Негативне	4	7,41
2.	Скоріше негативне, ніж позитивне	17	31,48
3.	Байдуже	18	33,33
4.	Скоріше позитивне, ніж негативне	10	18,52
5.	Позитивне	5	9,26
6.	Усього	54	100

У дослідженні встановлено, що скоріше негативне, ніж позитивне ставлення викладачів до використання міжпредметних зв'язків (31,48%) і байдуже ставлення (33,33%) були за кількістю найбільшими. Ми вважаємо, що цим викладачам не вистачає теоретичного й практичного досвіду в питаннях використання міжпредметних зв'язків у навчальному процесі.

За результатами відзначимо, що міжпредметні зв'язки в процесі підготовки майбутніх вчителів початкових класів практично не використовуються, що є суттєвим недоопрацюванням у вищій школі, оскільки інтегративні знання досить актуальні для професійної діяльності фахівця.

І тільки позитивне ставлення висловили 9,26% викладачів, а скоріше позитивне, ніж негативне – 18,52%. Ці викладачі переконані, що здійснення міжпредметних зв'язків при підготовці майбутніх вчителів початкових класів забезпечить інтегративний підхід до навчання і буде сприяти підвищенню ефективності навчання.

Аналіз матеріалів анкетування викладачів виявив недостатність використання міжпредметних зв'язків, тому вирішувати проблеми стосовно встановлення і реалізації міжпредметних зв'язків необхідно в період навчання. На основі отриманих даних при вивченні використання міжпредметних зв'язків у навчально-виховній роботі зі студентами потрібно вирішувати цю проблему в період навчання у вищих навчальних закладах.

Анкетування, що було проведено серед студентів Мукачівського державного університету, засвідчило, що переважають практичні знання над (31%) над теоретичними (10%); 65% опитуваних вважають важливими знання, які вони отримують на лекціях та на практичних заняттях рівною мірою. Свою практичну підготовку майбутні педагоги в цілому оцінюють вище (добре – 40%; задовільно – 53%; незадовільно – 7%), ніж теоретичну (добре – 24%; задовільно – 65%; незадовільно – 11%).

Поняття міжпредметних зв'язків та їх сутність можуть розкрити тільки 13% опитаних, у загальних рисах – 64%, а 23% узагалі не розуміють, як відповісти на це питання. Відзначимо, що

на молодших курсах відповіді, в основному, були негативні. Це, на нашу думку, означає, що потрібно планувати реалізацію міжпредметних зв'язків якомога раніше. Слабкий рівень теоретичної підготовки майбутніх вчителів початкових класів призводить до недостатнього використання міжпредметних зв'язків на практиці.

Отже, у процесі дослідження виявлено: майбутні вчителі початкових класів нечітко уявляють значення «міжпредметні зв'язки». Результативність реалізації міжпредметних зв'язків залежить не тільки від професійної майстерності викладачів, але й від психологічної готовності студентів сприймати та засвоювати навчальний матеріал на міжпредметній основі.

Здійснюючи міжпредметні зв'язки, викладачі вважають найбільш ефективними такі способи: використання знань студентів, набутих при вивченні інших дисциплін – 55%; наведення прикладів – 32%; використання методів пізнання, сформованих при вивченні інших дисциплін, – 13%. При встановленні взаємозв'язків між дисциплінами причинами труднощів є: невміння виявити міжпредметні зв'язки й установити їх – 35%; методична невідповідність викладачів – 25%; відсутність єдиних вимог до реалізації міжпредметних зв'язків і рекомендацій – 40%. Ці причини зумовили викладачів звернути увагу на вдосконалення використання міжпредметних зв'язків, якому сприяють індивідуальні консультації та підготовка методичних рекомендацій щодо застосування міжпредметних зв'язків (як вважають 70% респондентів), проведення семінарів з цієї проблеми у вищих навчальних закладах (як вважають 30% респондентів).

Отже, міжпредметні зв'язки у підготовці майбутнього педагога є дидактичним засобом, який передбачає комплексний підхід до формування й засвоєння змісту освіти, оскільки підвищує ефективність навчального процесу. Це дає можливість здійснювати зв'язки між предметами для поглибленого, всебічного розгляду найважливіших понять і явищ. Міжпредметні зв'язки є результатом узагальнюючих дій, що на будь-якому етапі навчання виконують виховну, розвиваючу й детермінуючу функцію, оскільки підвищують продуктивність перебігу психічних процесів.

Література та джерела

1. Андріяшин В.І. Забезпечення наступності засобами міжпредметних зв'язків/ В.І.Андріяшин, Л.В.Карачун// Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 13. Проблеми трудової та професійної підготовки. – 2010. – С.9-12.
2. Бугеря Т.М. Міжпредметні зв'язки у навчанні професійно орієнтованих дисциплін у фаховій підготовці майбутніх фізичних реабілітологів: дис... кандидата пед. наук: спец. 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / Тетяна Михайлівна Бугеря. – Луганськ: Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, 2009. – 282 с.
3. Воробйова І. Міжпредметні зв'язки у контексті поглиблення соціокультурного компонента навчання іноземних мов/ Ірина Воробйова// Іноземні мови в навчальному закладі. – 2008. – №1. – С. 36-45.
4. Максимова В.Н. Межпредметные связи и совершенствование процесса обучения. Кн. для учителя/ В.Н.Максимова. – М.: Провещение, 1984. – 143с.
5. Подласый И.П. Педагогика: новый курс: учеб. для студ. высш. учеб. заведений: в 2 кн. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения/ И.П.Подласый. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 576 с.

Актуальность материала, изложенного в статье, обусловлена тем, что изолированность дисциплин не обеспечивает преемственности, а достижение таких целей педагогического образования, как целостное развитие личности, повышение уровня фундаментальной и профессиональной подготовки, возможно при условии внедрения межпредметных связей в учебно-воспитательный процесс высшей школы. В статье анализируется проведено исследование об отношении преподавателей к проблеме межпредметных связей в обучении профессионально ориентированных дисциплин в профессиональной подготовке будущего учителя начальных классов и оценки студентами роли межпредметных связей в их педагогическом образовании.

Ключевые слова: межпредметные связи, профессиональная подготовка учителя, исследования.

The relevance of the material set out in the article has been conditioned with the fact that the isolation of disciplines does not provide continuity. The achievement of these goals of pedagogical education as a holistic personality development, the improvement of basic and vocational training becomes possible with the introduction of interdisciplinary connections in the educational process of a higher school. The article analyzes conducted research on the attitudes of teachers to the problem of inter-subject relationship in teaching professionally oriented courses in the professional training of future primary school teacher and student assessment as interdisciplinary connections in their teacher education.

Key words: inter-subjects' connections, professional training of teachers, research.

УДК 372.853

РЕАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОГО ДИДАКТИЧНОГО ПРИНЦИПУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ З ФІЗИКИ В ШКОЛІ

Попова Тетяна Миколаївна
м. Керч

Величезний соціокультурний потенціал і відповідні прикладні можливості має реалізація культурно-історичного дидактичного принципу у фізичній освіті. У статті на прикладі віртуального культурно-наукового діалогу видатних фізиків – Архімеда і А. Д. Сахарова показано можливість практичної реалізації культурно-історичного дидактичного принципу під час вивчення історії фізики і техніки у змісті фізичної освіти в школі. Розглянутий підхід до навчання фізики в даній політичній ситуації в Україні є взірцем під час вирішення особистісних моральних проблем і питань гідності для української молоді.

Ключові слова: культурно-історичний дидактичний принцип, зміст фізичної освіти, навчання фізики, соціокультурна функція.

Актуальність теми дослідження. Зростання національної свідомості та гідності українського народу, національного самопізнання є важливою особливістю новітнього українського соціуму. Саме культурно-історичний дидактичний принцип, як і культурно-історична компонента змісту фізичної освіти у загальноосвітній школі та методи її реалізації в навчанні, відображають не тільки науково-дисциплінарні цілі освіти, а й охоплюють культурні й національні традиції, соціальні норми сучасного українського суспільства.

Постановка проблеми. Реалізація культурно-історичного дидактичного принципу в навчально-виховному процесі з фізики висвітлює **проблему** методичного забезпечення паралельного і взаємопов'язаного вивчення питань історії розвитку фізики, техніки та світової культури в їх діалозі, як прикладного застосування наукового знання у технічно-науковій і соціокультурній практиці держави, Європи та світу.

Певною мірою процес навчання фізики є вивченням модельного відображення явищ довкілля і природи у мисленні людини. Це відображення знаходиться у постійному русі так само, як у постійному розвитку знаходяться фізика і техніка. Вирішення зазначеної проблеми ми бачимо в урахуванні динамічності розвитку фізичної науки і технічної культури в процесі впровадження культурно-історичної компоненти змісту фізичної освіти, що приводить до рефлексії та відтворення шляхів наукового пізнання учнями в модельному відображенні (наприклад, створення і використання під час навчання фізики віртуального культурно-наукового діалогу видатних фізиків – Архімеда і А. Д. Сахарова).

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав зростання

інтересу дослідників до окремих аспектів і часткового розв'язання поставленої проблеми.

Нами у роботі [5] зазначено, що у традиційній школі і раніше використовувались знання культурно-історичної спрямованості у навчанні фізики (у тому числі і "при аналізі соціального досвіду" [3, с.102]) з метою усвідомлення учнями динаміки розвитку фізичної науки, що приводить до більш глибокого розуміння значення фізичної науки в житті людини та використання нею фізичних явищ та законів.

Варто зазначити, що дослідниками, методистами та вчителями фізики радянських часів (В. С. Віргінський, Г. Г. Кордун, В. М. Мощанський і О. В. Савьолова, М. М. Скаткін і І. Я. Лернер, Б.І. Спаський та ін.) пропонувалось розглядати знання культурно-історичної спрямованості крізь призму класовості і партійності культури людства. На зміну цій традиції ми пропонуємо реалізацію культурно-історичної компоненти на основі систематизації й узагальнення культурно-наукового досвіду людської цивілізації без купюр і тенденційності, що сприятиме формуванню в учнів повної, а, отже, більш об'єктивної культурно-наукової картини світу і відповідного світогляду. Тим самим виявляється соціокультурна функція фізичної освіти, яка на думку Т. Б. Буяльської, М. В. Головка, С. У. Гончаренка, Є. В. Коршака, О. І. Ляшенка, Ю. І. Мальованого, А. І. Павленка, О. Я. Савченко, О. В. Сухомлинської, В. Д. Шарко, О. Л. Шевнюк, В. А. Шендеровського та багатьох інших дослідників є, в загальному випадку, однією з основних функцій освітнього процесу.

Формування мети статті. Величезний соціокультурний потенціал і відповідні прикладні можливості має реалізація культурно-історичного дидактичного принципу у фізичній освіті. Саме тому метою даної статті є висвітлення практичної реалізації культурно-історичного дидактичного принципу під час вивчення питань історії фізики і техніки у змісті фізичної освіти в загальноосвітній школі на прикладі віртуального культурно-наукового діалогу видатних фізиків – Архімеда і А. Д. Сахарова.

Виклад основного матеріалу дослідження. М. В. Головка у роботі [2] справедливо відзначає, "...що викладати фізику за принципом історизму – це не констатувати дати та прізвища вчених, їх біографічні дані (і не підмінювати наукові знання знаннями культурно-історичної спрямованості – Т.П.). Необхідно встановити історичні причини та потреби, які призвели до відкриття. Висвітлювати питання згідно цього принципу означає постійно вказувати на зв'язок фізики з природою, людиною, технікою, на